

bodo, riba v vodi in zver v gozdu sta srečni v svobodi. Drevo na gori in roža na vrtu hrepenita tja k svobodnemu nebu, ki plava v sinji svetlobi nad njima, a žalostno šume njiju listi in otožno klonejo cvetovi, če ju ovija megla in če veje ostra sapa ter jima brani svobodno rast in jima preti s pogubo!

Vsa priroda je veliko stvarjenje velike svobode!

In Jezus je bil svoboden, kadar je začutil veliko svoje zvanje! Ko je bil v templju, in sta ga iskala Marija in Jožef — ni znal za spono, ki so ga vezale na njiju — bil je svoboden v tem, kar je Njegovega očeta! „Ali ne vesta, da sem v tem, kar je mojega očeta?“ — Kaj mi drugo! Tu sem — jaz, tu, kjer sem v svojem!

In ako vse živi za svobodo, ako ni pravega in popolnega razvitka tam, kjer ni svobode, ali naj ne bomo svobodni samo učitelji?

Da, svobodni hočemo biti, k svobodi nas dvigajo vse naše misli, do nje nas navdušuje ljubezen do domovine in do slovenske mladine, zatorej nečemo najmanjših spon, nečemo hlapčevanja, hočemo popolnega gospodstva vsaj v tem, kar je naše, kjer smo gospodarji in vladarji!

Ne uklanjamo se nobeni osebi, ne silimo nikogar, da bi se uklanjal nam, ne terorizujemo, mi samo gorimo za tiste ideje, ki nam prištevajo, ki so ideje svobode in napredka. In te ideje so tista moč, ki nas druži, tista sila, ki nam daje pogum in vztrajnost, da se bojujemo brez vsake bojazni. A mi se bojujemo z golim vezirjem — in če se nam bodo prav zavoljo te primere smejali tisti, ki ne vedo v obrambo svojega zavrattva navesti tehtnega vzroka — bojujemo se kot vitezi, braneči z mečem v roki svojo čast in svoje poštenje!

In ker smo se otresli njih jarma, ker jim nečemo biti več pokorni slugi, zato nas sovražijo, zato se vojskujejo proti nam!

Boli jih pa tudi dejstvo, da gine med narodom njihov ugled in da raste naš ugled. Duhovnik, ki je zvest svojemu zvanju, svojemu svetemu poklicu, je dobronik svojim župljanom. Takega duhovnika vsak spoštuje in ljubi, in tudi mi — najsi smo razvpiti za najgrše brezverce — se časteč odkrivamo pred njim. A tak duhovnik je tudi naš prijatelj, ker ve, da je naše delovanje pravo in narodu koristno. Njega ne vodi slepa strast, temveč vodi ga srce in plemenitost. Tistim pa, ki so duhovniki le po suknji in se pehajo po lepi naši domovini za drugimi stvarmi, seveda ne more rasti njihov ugled, ker vsak, ki ima odprte oči, ne vidi in ne more videti blaginje tam, kjer je ni . . .

Mi pa vstajamo! V zadnjo gorsko vas, v prvo velikomestno palačo je dospel klic o življenju, o zavednem in svobodnem življenju svobodnega učitelja! In tamkaj se razvnamajo srca za nas. Med preprostim narodom, med kmetovavci, obrtniki, trgovci, uradniki, vaščani in meščani raste naš ugled, se množe naši prijatelji! In to boli tiste, ki jih izgubljajo, zato nas sovražijo, zato si prizadevajo, da bi nam izpodkopali ugled. V dosego tega namena jim ni nobeno sredstvo preslabo, zato se poslužujejo skrajnjih, a to — poslednjih pripomočkov.

Resnica pa bo zmagala, in pravica bo pela svoje himne ob tem godu!

Zakon nam daje dolžnosti, a zakon nam daje tudi pravice. Ker nam ne more očitati nihče, da ne izpolnimo prvih, nam ne more in ne sme tudi nihče braniti, da bi se v vsi dobi svoje zavednosti in stanovskega ponosa brezobzirno ne posluževali tudi poslednjih!

Pro domo.

III.

8. številki letošnjega letnika smo pisali:

„Naš program je: braniti se proti vsakemu nasprotniku šolstva in učiteljstva, izzivati boj in po nepotrebnem napadati pa nikogar!“

Kadar bomo pa čutili, da preti nevarnost novi šoli, za katero se bojujemo, in pa novodobnemu, svobodomiselnemu učiteljstvu, bo naš list gotovo med prvimi, ki bo povzdignil svoj glas v varstvo šole in učiteljstva. Če nam je pa mogoče živeti v miru, nam je mir vedno ljubši nego izzivanje in boj.“

To so jasne in odkrite besede; te besede so nam bile vedno zvezda vodnica, čeprav smo se morali čestokrat močno zatajevati, ko smo brali v klerikalnih listih napade na novo šolo in napade na čast posameznikov našega stanu. S tem pa, da so se klerikalci lotili zadnji čas naših voditeljev, s tem so zopet naravnost pokazali, da jim napredno, svobodomiselnemu učiteljstvu ni dovolji, da žele torej boj z nami. Dobro! Mi ga sprejmemo, mi se ga ne bojimo in ne strašimo. Ne bomo pa pobijali oseb, ampak pobijali bomo načela, ali obratno, ne bomo se potezali za osebe, ampak za načela in to je: svobodna šola in svobodna misel. Osebe se menjujejo, načela pa ostanejo. „Kliko“ (tako imenujejo klerikalci naše bojevnike in voditelje), ali pa enega ali drugega iz „klike“ mogoče navidezno z ostudnimi napadji in denunciacijami, kakršne so lastne le klerikalcem, uničijo, nikdar več pa ne morejo uničiti svobodomiselnih idej, ki se je s pomočjo te „klike“ zaživela v slovenskem učiteljstvu; za to je že prepozno! Zakaj nas niste videli, oziroma hoteli videti poprej, ko smo stradali in hlapčevali liki sužnji?! Kajpada; takrat ste nas imeli za božje volke, in kot tak ni bil nihče nevaren vašim težnjam in nakanam: potisniti naš narod nazaj v dobo teme, brezpogojnega hlapčevanja in suženjstva!

Naše gibanje, naše delovanje v prid nove šole, naše spoštovanje, ki ga uživamo med narodom in katero smo si morali priboriti z vestnim izpolnjevanjem svojih dolžnosti v šoli in z možatim nastopom izven šole, to je tista točka, ki dela skrbi in preglavice nasprotnikom nove šole in svobodomiselnega učiteljstva. Zato — si mislijo klerikalci — udarimo po delu in uspehih naprednega učiteljstva, udarimo po osebah, ki delajo, ter hvalimo pred nerazsodno maso tiste, ki gledajo svoje boritelje od strani in rajši kimajo nasprotnikom, češ, to so pošteni in značajni možje. Na ta način hočejo nekaternike zvabiti na svojo stran ter jih pridobiti za društvo, ki ga snujejo in za list, ki ga nameravajo izdajati z novim letom.

Svobodno njim, ki nameravajo izdati svoj stan, svobodno tistim, ki se hočejo iz koristolovja ločiti od „klike“, ki je ustanovila našo lepo organizacijo, ki je ustanovila „Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta“, ki je ustanovila „Jubilejsko samopomoč“, ki je ustanovila „Cesarja Franca Jožefa I. jubilejsko ustanovo za učiteljske sirote na Kranjskem“, ki je ustanovila „Cesarice Elizabete ustanovo za učiteljske sirote na Kranjskem“, ki je ustanovila v spomin in proslavo cesarjeve 50 letnice „Šolski muzej“, ki je še mnogo drugih učiteljstvu koristnih naprav ustanovila in ki ima gotovo tudi največje zasluge za regulacijo učiteljskih plač. Mož, ki je res mož, se ne bo

dal zavesti, in možata učiteljica se tudi ne bo udala zapeljivim klerikalnim glasovom!

Zavedno učiteljstvo čaka torej še mnogo trdih izkušenj. A kakor se v ognju čisti zlato, tako se bodo čistili v tem boju za obstanek, za vsakdanji kruh učiteljski značaji. Ohranimo pa v tem boju vsi mirno kri, vedimo se taktno do nasprotnikov in bodimo celi možje v šoli in zvonaj šole! Ostanimo zvesti svojemu prepričanju in ne strašimo se nikogar, saj imamo v narodno-napredni stranki vnete zaščitnike, ki nas bodo vselej in povsod radi branili.

S častito duhovščino, posebno z gospodi veroučitelji bodimo vedno uljudni in prijazno jih pozdravljamo ter jim izkazujemo čast, ki jim gre zaradi stanu samega. Zaradi posameznikov, ki nam niso prijazni ter hujskajo ljudstvo osebno, na leci ali pa v svojih glasilih zoper nas in šolo, ne smemo obsojati častitega duhovskega stanu, ki zasluži kot tak vso čast in spoštovanje. Saj jih je še mnogo med njimi, ki imajo boljšo in pravičnejšo sodbo o nas, kakor n. pr. bivši liberalec Koblar, ali pa „Slovenčevi“ in „Domoljubovi“ uredniki.

Vestno izpolnjevanje svojih dolžnosti v šoli in zvonaj šole — stanovska samozavest in kolegijalnost, uljudno, taktno in fino obnašanje do nasprotnikov — te besede imejmo vedno pred očmi in — zmagala bo svobodna šola in svobodomiselno učiteljstvo.

Vsi za enega in eden za vse — bodi naše geslo!

Svobodna šola — svobodni učitelji.

II.

Ugledni tednik čeških realistov „Čas“ piše v 40. številki na strani 626. —:

Nemilo vest so prinesli dnevnikarji o razmerah slovenskega učiteljstva na Štajerskem. To, kar so tu storili duhovniki, to je težko s pravo besedo imenovati; to je vsekakor važen korak k popolni dosegi konfesijske šole, to je napoved boja, katero je naznanil klerikalizem vsi napredni slovenski družbi. Cerkevni uradi na južnem Štajerskem so namreč dali ukaz farnim uradom, do znamenjujejo, kakega političnega mišljenja so učitelji, kako živé, ali agitujejo, so-li naročniki svobodomiselnih listov, hodijo-li v cerkev, hodijo-li k izpovedi itd., ter da o tem obveščajo višje inštanice. Ta ukaz je dalekosežnega pomena in je grozno porušil osebno svobodo učiteljstva. V dobi, ko se vse učiteljstvo trudi in bori za popolno državljansko svobodo, je ta ukaz tem hujši, in se kaže kot zlomiseln posmeh, vržen poštenemu hrepenenju v lice.

V obče je gonba: dobiti kar največjega upliva na šolstvo, že zdavna geslo, za katero se klerikalna stranka nestrpnostno bojuje in nikakor ne brez uspeha, zakaj v istini ima vse ljudsko šolstvo v primernem pregledu in na merodajnih mestih največji upliv. V zmagoslavnem postopovanju svojem je seveda podporovana bodi po slabosti, bodi po nemarnosti gospode, katera, imajoč na svojem ščitu svobodomiselnost, vodi v šolske komisije in na enaka merodajna mesta osebe v idno klerikalni smeri naklonjene, ako že ne kar klerikalni vodje, ter lahkomišelnostno podpira predloge, ki naravnost merijo proti svobodomiselni šoli.

Čitatelj razume, kaj s temi vrsticami mislimo. V obče nas pa višje navedeni ukaz sili, da povemo, v kakem razmerju stoji češko učiteljstvo na ljudskih šolah napram duhovenstvu.

Na Češkem se ne ve dosedaj še o nikakem takem ukazu, kakršen je začetkom šolskega leta presenetil slovensko učiteljstvo; no, motil bi se pa vsakdo, kdor bi mislil, da ga je potreba, da bi se i pri nas to zgodilo, kar se sedaj godi na Štajerskem. Pri nas se godi to že davno sistematično, brez vsakega, javnosti znanega ukaza. Naša šola je zakrita z gostim zavojem črnih kut, katere ne prepustijo do nje niti najmanjših žarkov svobodomiselnosti, naše učiteljstvo je obkroženo s črnimi stražniki, katerih pozornosti ne uide niti en korak, kateri vede za vsako besedo, vsako črko, napisano od učiteljstva, in kateri vse to vestno polagajo na mesta, kjer tudi v istini ne zablajo na njihovo hvalevredno skrb za učiteljstvo.

Imajoč kot katehetje pristop do šole in h konferencam učiteljev, opazujejo, kaj se v šoli uči in vrlo redko zadovolji učitelj v zgodovini ali v prirodopisu zahtevam g. kateheta. In če ne zadoščajo te prilike, doznavaajo si s pomočjo vohunstva, za katero si ne stidijo uporabljati dece, kaj se vse v šoli uči. Ni temu davno, da je neki učitelj učil o Husu. Drugega dne je g. kaplan poklical k sebi učitelja, da pred otroci v šoli prekliče vse, kar je včeraj učil. Ker se pa slučajno učitelj ni bal in gospodu kaplanu ni zadostiti hotel — ga je gospod kaplan ovadil konsistoriju in menda še nekam. Učitelj o odločbi konsistorija ni ničesar izvedel, ali, ko se je oddajalo mesto, za katero je on prosil, je bil preko volje krajnega šolskega sveta odklonjen od okrajnega šolskega sveta. In kako je duhovnik zvedel, kako — kaj je učil učitelj o Husu? Po častnem potu gotovo ne! Kapelan je imel nekoliko šolskih otrok naučenih, ki so redno vsak dan hodili k njemu in ga o vsaki besedici učiteljevi informovali.

Ta slučaj ni edin! Potrkaajte le na srca učiteljev in zveste jih več, mnogo, toliko, da seznate potem vzrok, zakaj prihajajo otroci iz ljudskih šol s tako enostranskim znanjem, s tako nepopolno vzgojo, s čisto tako slabimi temelji značaja. Moremo trditi, da ima med sto devetdeset učiteljev vohune med otroki, ki za podobico, knjižico, za vinar izdajo svojega vzgojevatelja.

A kar se tiče privatnega življenja učiteljevega, verujte mi, da ni varen niti med štirimi stenami svoje domačije. Mnogobrojni vohuni mu grede za vsakim korakom, izdavaajo vsak njegov premikljaj in vsak grižljaj, katerega dene v usta. V dobrem spominu je še sedaj dogodba, kako je bil voditelj šole na Moravskem denunciran, da je v petek jedel meso. Da, i do obiteljskih krogov posega črni krempelj iz zavisti in strga ničesar slutečega učitelja iz dragega domačega mira in ga goni po kancelijah le zato, ker si dovoli abonirati in čitati drugi časopis, nego je ljubo gospodom v farovžu. Knjige, katere posojuje gospod učitelj ne sluteč nič zlega, čisto preidejo v roke neplačane policije, ne redko se cenzurirajo in so potem nezahvalne priče v tožbi proti njihovemu lastniku. Poznam slučaj, da je dobil učitelj ukor iz farovža zato, ker je posodil nekemu boljši koledar, v katerem je nevoljo gospoda kaplana zbudila neka docela nedolžna historiška črtica.

„Sl. N.“